
УДК 378. 174:004

Карпенко Є. М.

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ УМІННЯ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ: ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ

В статті розглядаються принципи формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх вчителів іноземних мов початкової ланки у процесі їх фахової підготовки, які відповідають інноваційним освітнім тенденціям. В основу реформування системи підготовки майбутніх вчителів доцільно покласти зміну цільових пріоритетів: з орієнтації на засвоєння готових знань на процес самостійного пошуку інформації та включення її у власну систему професійних знань та вмінь. Тому уміння ефективної роботи з інформацією, її пошук, обробка та використання у навчальній та професійно-спрямованій діяльності є особливо актуальними. Автор аналізує поняття інформаційно-аналітичних умінь майбутніх вчителів іноземних мов початкової ланки у системі професійної підготовки, та пропонує принципи їх формування.

Ключові слова: інформаційно-аналітичні уміння, принципи формування.

Карпенко Е. Н.

Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир

ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКИЕ УМЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА НАЧАЛЬНОГО ЗВЕНА: ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ

В статье рассматриваются принципы формирования информационно-аналитических умений будущих учителей иностранных языков начального звена в процессе их профессиональной подготовки, соответствующие инновационным образовательным тенденциям. В основу реформирования системы подготовки будущих учителей целесообразно положить изменение целевых приоритетов: с ориентации на усвоение готовых знаний на процесс самостоятельного поиска информации и включение ее в собственную систему профессиональных знаний и умений. Поэтому умение эффективной работы с информацией, ее поиск, обработка и использование в учебной и профессионально-направленной деятельности особенно актуальны. Автор анализирует понятие информационно-аналитических умений будущих учителей иностранных языков начального звена в процессе профессиональной подготовки и предлагает принципы их формирования.

Ключевые слова: информационно-аналитические умения, принципы формирования.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Суспільство XXI століття знаходиться на якісно новому етапі свого розвитку, відмінною рисою якого є значне підвищення ролі інформаційних процесів, створення глобального інформаційного простору. Інформація в інформаційному суспільстві виходить на передній план, а здатність накопичувати знання та використовувати їх для розв'язання складних завдань стає особливо важливою. Майбутній фахівець повинен не лише володіти спеціальною інформацією, але й уміти орієнтуватись в інформаційних потоках, освоювати нові технології, самостійно приймати виважені рішення. При цьому формування умінь ефективної роботи з інформацією повинно бути спеціально організованим цілеспрямованим процесом, що передбачає навчання різних категорій споживачів спеціальних інформаційних знань та вмінь [1]. Проте цілісна державна концепція інформаційної освіти в Україні ще недостатньо сформована. Уміння ефективної роботи з

інформацією, її пошук, обробка та використання у навчальній та професійно-спрямованій діяльності часто асоціюються з техніко-технологічними аспектами інформатизації, оволодіння навиками роботи з персональним комп'ютером. Однак, поняття інформаційної грамотності включають не лише вміння ефективного користування інформаційно-комунікаційними технологіями. Це насамперед вміння ефективною роботи з інформацією.

На конференції з інформаційної грамотності у Празі (the Prague Conference of Information Literacy Experts), яка відбулася 20-23 вересня 2003 року, було вирішено організувати Міжнародний альянс з інформаційної грамотності (International Alliance for Information Literacy, рис. 1). Альянс визначає інформаційну грамотність як здатність ідентифікувати потребу в інформації, виявляти, знаходити, аналізувати, оцінювати та ефективно використовувати інформацію для розв'язання певних питань та проблем. Отже, інформаційну грамотність вважають основною компетенцією особистості, яка є необхідною для постійного вдосконалення професійної компетентності [2].

Рисунок 1 – Сайт з інформацією по Міжнародному альянсу з інформаційної грамотності

Особливу увагу слід приділити підготовці вчителів початкової ланки, оскільки саме від них залежить розвиток інформаційної культури дітей. Серед умінь, необхідних сучасному вчителю виділено вміння систематично підвищувати свою кваліфікацію, застосовувати раціональні прийоми пошуку, аналізу, відбору, систематизації, узагальнення та використання інформації, у тому числі навчального матеріалу, орієнтуватися в інтенсивному потоці інформації, що стосується відповідної предметної галузі та суміжних галузей. Отже, одним із найважливіших компонентів сучасної системи професійної освіти є формування у майбутніх вчителів інформаційно-аналітичних умінь, що зумовлює актуальність цієї статті.

Об'єктом статті є процес формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх вчителів в системі фахової підготовки. Предметом статті є шляхи ефективного формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх вчителів в процесі фахової підготовки.

Мета даної публікації – науково обґрунтувати принципи формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів у процесі професійної підготовки.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Різні аспекти досліджуваної проблеми відображені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Загальні положення та деякі педагогічні засади формування інформаційно-аналітичних умінь розроблені Е. де-Боно, Дж. Мак-Пеком, Тягло А.В., Воропай Т.С., Коржуєвим А. та ін. Зокрема, Е. де-Боно інформаційно-аналітичні вміння розглядаються як здатність аналізувати інформацію з позицій логіки та особистісно-орієнтованого підходу з тим, щоб застосувати отриману інформацію для стандартних та нестандартних ситуацій, питань та проблем. Всебічний та глибинний аналіз запропонованої нестандартної ситуації, на думку Е. де-Боно, має на меті

прийняття незалежних, виважених рішень на основі різнобічних продуманих аргументів. Дж. Мак-Пеком розроблені особливості формування та застосування інформаційно-аналітичних вмій в різних сферах діяльності, що виражаються в наступних положеннях:

1. Інформаційно-аналітичні вміння не можуть бути предметом, що функціонує ізольовано від специфічних областей і проблем.

2. Критерії формування інформаційно-аналітичних вмій змінюються в залежності від сфери їх застосування.

3. Процес формування інформаційно-аналітичних вмій включає в себе розвиток мисленевих процесів, спрямованих на розв'язання специфічних проблем у певній сфері діяльності.

Отже, процес формування інформаційно-аналітичних вмій майбутніх вчителів вимагає використання специфічних методів та засобів, спрямованих на розвиток аналітичних операцій в процесі педагогічно-спрямованої діяльності. Деякі педагогічні засади формування інформаційно-аналітичних вмій майбутніх фахівців розглядаються у працях Тягло А.В., Воропай Т.С., Коржуєва А та ін. Зокрема, процес формування інформаційно-аналітичних вмій в процесі фахової підготовки повинен бути спрямований на виконання ряду завдань, а саме:

– оволодіння теоретичними знаннями про основні форми, правила та закони аналітичного мислення;

– оволодіння вміннями правильного аналізу різноманітної інформації, перевірки її достовірності та прийняття на її основі виважених рішень.

Одними з найбільш продуктивних для досягнення вищенаведених завдань форм організації процесу фахової підготовки можуть бути: проблемна лекція, основою якої є моделювання педагогічних ситуацій, імітація наукових семінарів та дискусій, практичні заняття проблемного дослідницького характеру, дослідницькі самостійні роботи у позанавчальний час.

Проте нам невідомі результати комплексного психолого-педагогічного вивчення, цілісного теоретико-методологічного обґрунтування формування інформаційно-аналітичних вмій майбутніх вчителів в процесі фахової підготовки. Про недостатню розробленість порушеної проблеми свідчить також кількість визначень, що не повністю відповідають принципам формування інформаційно-аналітичних вмій, як необхідної складової фахової підготовки. У зв'язку зі специфікою порушеної проблеми, ми беремо за основу робоче визначення інформаційно-аналітичних вмій як необхідної складової професійної підготовки майбутніх вчителів. Це інтелектуальне новоутворення, що полягає у здатності знаходити, досліджувати, аналізувати потрібну інформацію та ефективно застосовувати її у власній професійно-спрямованій діяльності. Серед найважливіших характеристик інформаційно-аналітичних вмій найбільш професійно зорієнтованими є відкритість до нової інформації, нестандартних способів розв'язання поставлених проблем, здатність до формування власних ідей на основі наданої інформації та обґрунтованого вибору між ними, всебічного та глибинного аналізу інформації, здатність до конструктивного діалогу на основі всебічного аналізу висунутих точок зору, направленість на самодіагностику в процесі формування власної системи знань [2].

Недостатньо дослідженим залишається питання принципів формування ІАУ майбутніх вчителів іноземної мови початкової ланки в процесі фахової підготовки. Серед найважливіших принципів формування ІАУ (рис. 2) ми виділяємо загально дидактичні принципи (системності навчання, науковості, свідомості та активності, наочності, доступності, забезпеченні результатів навчання), а також пов'язані із специфікою дослідження специфічні принципи (принцип опори на профільні дисципліни, принцип конгруентності, принцип освітньої рефлексії, принцип діалогічності). Розкриємо сутність специфічних принципів.

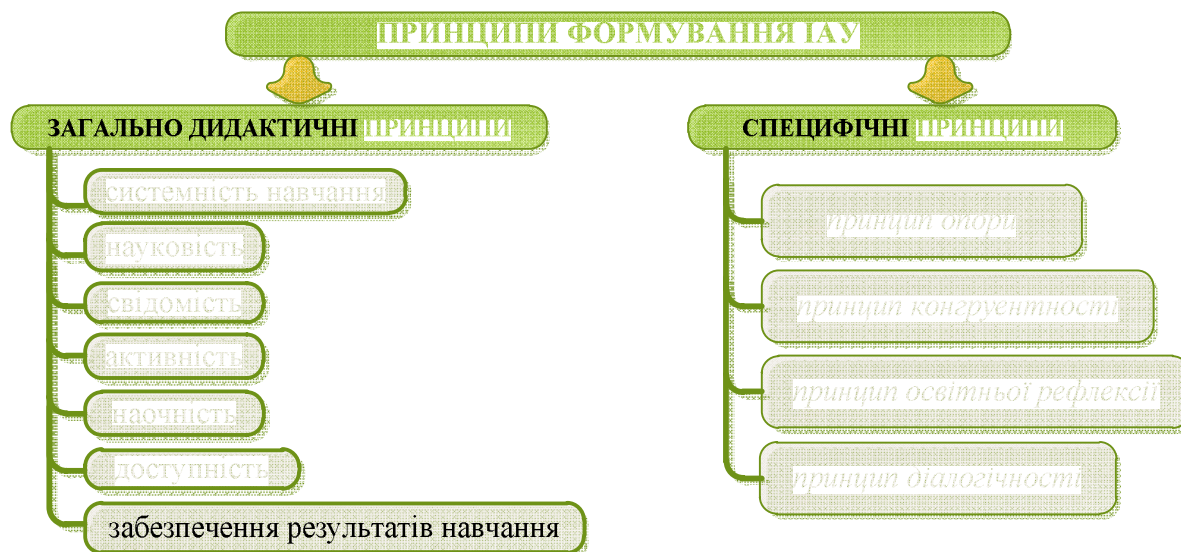

Рисунок 2 – Перелік принципів формування ІАУ

Принцип опори на профільні дисципліни передбачає формування інформаційно-аналітичних умінь на основі використання знань та досвіду в галузі гуманітарних та професійних дисциплін, що вивчаються. Використання міжпредметних зв'язків дає можливість не лише «пов'язати» в єдину систему всі знання, отримані на різних заняттях, а також здобути нові в результаті здійснення цих зв'язків. Тому міжпредметні зв'язки є одним із джерел конструювання змісту навчання сучасних фахівців, особливо мовного профілю, оскільки лінгвістична інформація, що входить у зміст навчання, значною мірою відзначається саме міжпредметними зв'язками, тобто тими відомостями з різних сфер життя, науки, культури, мистецтв. Це пояснюється тим, що міжпредметні зв'язки стимулюють пізнавальну активність студентів, інтерес до предмету, спонукають до самостійного пошуку, використання різних джерел інформації, формують наукові поняття, практичні уміння.

Принцип конгруентності. Говорячи про конгруентність в навчальному процесі, необхідно відмітити, що навчальна діяльність це регулярна навчальна взаємодія викладача та студентів. Викладач і студенти взаємодіють певним чином в рамках різних організаційних форм, зокрема на лекціях та семінарах. Ю Карякін визначає три види конгруентності в рамках навчальної взаємодії по таким параметрам: предметності, спрямованості та інтенсивності [3]. І діяльність викладача, і діяльність студентів в навчальному процесі мають один предмет – предмет навчальної дисципліни – наукове уявлення про реальність, про ту частину світу, яку бачить дослідник, фахівець відповідного профілю. Це дозволяє визначити першу ознаку конгруентності навчального процесу – предметну конгруентність, яка свідчить про відповідність двох діяльностей в межах предмету. Проте наявність у навчальному процесі відповідності по предмету не є гарантією повної відповідності двох видів діяльності: діяльності викладача та діяльності студентів, оскільки ці дві діяльності можуть бути невідповідними по спрямованості. Діяльності студентів і викладача різноспрямовані, якщо викладач бере участь в навчальному процесі в якості «транслятора» знань студентам. В такому випадку викладач закритий для пізнання предмету науки. Він знає і транслює власні знання, а студенти, навпаки, не знають, але «дізнаються» від викладача. Проблема з відповідністю по спрямованості вирішується, якщо подолати традиційний підхід до організації навчального процесу. Вона не виникає у випадку, коли викладач виступає перед студентами не в ролі того, хто все знає і навчає, а в ролі дослідника. Предмет науки для нього, так само як і для студентів, принципово непізнаний. Всі відомі наукові уявлення про реальність постають перед викладачем та студентами не в статусі істин, а як інструменти

пізнання. Ці інструменти постійно удосконалюються дослідниками, а істина завжди залишається недосяжною. Крім зазначених випадків види діяльності викладача і студентів можуть різнитися по інтенсивності [3].

Принцип освітньої рефлексії полягає в тому, що освітній процес супроводжується його рефлексивним усвідомленням суб'єктами освіти. Рефлексія не є простим пригадуванням основного матеріалу заняття або формулюванням висновків, це насамперед усвідомлення способів діяльності, виявлення її смислових особливостей, освітніх досягнень студентів та викладача. При цьому студенти не просто усвідомлюють зроблене, вони ще й усвідомлюють те, як це було зроблено, тобто способи діяльності. Можливі різні форми освітньої рефлексії – письмове анкетування, усне обговорення, графічне зображення змін, що відбуваються, наприклад, графік змін їхнього інтересу (самопочуття, рівня пізнання, особистої активності, самореалізації та ін.) впродовж заняття або протягом певного часу. Такі студентські записи рефлексії є цінним матеріалом для аналізу і корекції викладачем освітнього процесу. Проте і для самого викладача важливо частіше входити в рефлексивну позицію, демонструючи культуру самоаналізу, роблячи зміст та форму викладу навчального матеріалу проблемним, оскільки рефлексивна активність викладача є однією з умов формування цієї якості у студентів.

Принцип діалогічності припускає багатопланову «інтерактивність» процесу формування ІАУ майбутніх вчителів, як у процесі спілкування, так і у процесі роботи з джерелами інформації. Сфера діяльності майбутніх вчителів вимагає вміння ясно і чітко висловлювати свої думки, переконувати, аргументувати, будувати докази, аналізувати, висловлювати судження, передавати раціональну й емоційну інформацію, погоджувати свої дії із діями колег, встановлювати міжособистісні зв'язки, обирати оптимальний стиль спілкування в різних ситуаціях, організовувати і підтримувати діалог. Всі ці види діяльності ґрунтуються на діалогічній взаємодії. В педагогічній діяльності діалог є необхідним у виконанні спільних обов'язків та досягненні результату. Відповідно до поглядів В.В. Серікова, діалог не є синонімом вербального спілкування або розмови, хоча і передбачає її, це певне комунікативне середовище, що включає в себе механізм становлення особистості. Розвиток особистості в цьому випадку є своєрідною інтеріоризацією діалогу [4].

ВИСНОВКИ. Зазначені принципи організації навчання сприятимуть формуванню у студентів системи знань інформаційних законів і закономірностей, які об'єктивно діють у навчальному процесі та інформаційного світогляду, який сприятиме набуттю оптимальних норм поведінки в умовах неповної, недостовірної, постійно змінюваної інформації та потреби у самовдосконаленні. Дані принципи доцільно врахувати і в процесі розгляду педагогічних умов формування ІАУ майбутніх вчителів, які позитивно впливають на професійний рівень та творчу самореалізацію майбутніх педагогів, на удосконалення їхньої діяльності, сприяють їх різносторонньому розвитку, оскільки ефективність педагогічного процесу великою мірою залежить від умов, у яких він проходить. Отже, питання формування ІАУ в умовах професійної підготовки майбутніх вчителів залишається відкритим для теоретичного осмислення й експериментального вивчення, а знаходження нових технологічних рішень сприятиме, на наш погляд, розширенню і збагаченню дослідницького поля педагогічної науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна доктрина розвитку України у XXI столітті // Освіта – 2002, 24 квітня – 1 травня.
2. Американська бібліотечна асоціація. Стандарт інформаційної грамотності. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ala.org.

3. Карякин Ю. В. Высшее образование: XXI век. Учебный процесс как предмет науки / Ю. В. Карякин ; под. ред. Д. Ф. Ильясова // Научное обеспечение системы повышения квалификации кадров : Межвузовский сборник научных трудов. – Вып. 8. – Челябинск : «Образование», 2005. – С. 191 – 209.

4. Сериков В. В. Личностный подход в образовании: концепция и технологии : монография. – Волгоград : Перемена, 1994. – 150 с.

Karpenko Ye.

Zhytomyr State Ivan Franko University, Zhytomyr

INFORMATION AND ANALYTICAL SKILLS FORMATION OF PROSPECTIVE PRIMARY FOREIGN LANGUAGE TEACHERS IN THE CONTEXT OF THEIR PROFESSIONAL TRAINING AT THE UNIVERSITY: PRINCIPLES

This article deals with the principles of formation of information and analytical skills in the context of prospective primary foreign language teachers' training, according to innovative educational trends. The basis of the reform of the system of prospective primary foreign language teachers' training are target priorities: a focus on the process of search for information and incorporating it into their own system of professional knowledge and skills. Therefore, the ability to work effectively with information, processing and use it in educational and vocational activities is an actual. The author analyzes the concept of information and analytical skills of prospective primary foreign language teachers and offers the principles for their formation in the context of their professional training.

Key words: information and analytical skills, principles formation of information and analytical skills.

REFERENCES

1. (2002), National doctrine of Ukraine's development in XXI century, *Osvita*, 24 kvitnya – 1 Travnia. [in Ukrainian]

2. American library association. Standard of information literacy, available at: www.ala.org (accessed November 25, 2016).

3. Karjakin, Yu.B. (2005), "Higher education : the XXI century. The educational process as a subject of science", *Nauchnoye obespecheniye sistemy povysheniya kvalifikatsii kadrov : Mezhvuzovskiy sbornik nauchnykh trudov*, vyp. 8, pp. 191–209. [in Russian]

4. Serikov, V.V. (1994), Personal approach to education: the concept and technology : monograph, Peremena, Volgograd, Russia. [in Russian]

Карпенко Євгенія Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри англійської
мови з методиками викладання у
дошкільній та початковій освіті,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир,
Україна, 10008.
Тел./факс: +380 412 43-14-17.
E-mail: zu@zu.edu.ua

Karpenko Yevheniia Mykolaivna,
Cand.Sc. (Ped.),
Senior Lecturer of Department of the English
Language and Primary ELT Methodology,
Zhytomyr State Ivan Franko University,
40, vul. Velyka Berdychivska, Zhytomyr,
Ukraine, 10008.
Tel. /fax: +380 412 43-14-17
E-mail: zu@zu.edu.ua

Стаття надійшла 16.12.2016